

فهرست چکیده‌های فارسی

- مقایسه شریعت و مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها، با کاربرد سرمایه‌گذاری: مسئولیت، علیت و وضعیت ذهنی ۱
سید عبدالمجید شهرستانی
- تفکر عرفانی یا تفکر فلسفی؟ معنای دوگانه تفکر در گلشن راز شبستری ۲
رسول رهبری غزالی | آیدین توپال اوغلو
- چه چیز مبنای چه چیزی است؟ مقایسه «نور» سه‌رودی و «اگو استعلایی» هوسرل در (متا)متافیزیک معرفت ۳
الگا لوجاکووا شوارتز
- حقوق بشر و اسلام معاصر: تحلیلی بر نظریه جان رالز ۴
حسین هوشمند
- بررسی مقوله یادگیری بر پایه فلسفه صدرایی ۵
احمد ولیعی
- دستورالعمل‌هایی روش شناختی در استخراج موضوعات ناظر به معنویت از فلسفه اسلامی ۶
رضا اکبری

مقایسه شریعت و مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها، با کاربرد سرمایه‌گذاری: مسئولیت، علیت و وضعیت ذهنی

سید عبدالمجید شهرستانی^۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۱/۲۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۳/۱۵

چکیده

هدف از این پژوهش مقایسه قوانین شریعت با مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها با کاربرد سرمایه‌گذاری مالی است. رشد اقتصادی از طریق کسب‌وکار در حالی که اطمینان حاصل شود که جامعه و محیط‌زیست قربانی سودهای مالی کسب‌وکار نمی‌شوند یکی از چالش‌های اساسی جوامع مدرن و کسب‌وکارها محسوب می‌شود. مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها پیشنهاد می‌کند که کسب‌وکارها باید به شیوه‌هایی رفتار کنند که به نفع جامعه باشد یا مشکلات اجتماعی را کاهش دهد. دین اسلام نیز بر مفهوم مسئولیت اجتماعی تأکید دارد. در اسلام، به دست آوردن سود برای هر کسب‌وکاری قانونی است، اما این هدف باید طبق قوانین شریعت دنبال شود. مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها و قوانین شریعت در اصل رفتار نهادهای فردی که توسط پیامدهای آن تنظیم می‌شود مشترک هستند. از سوی دیگر، تفاوت‌هایی بین مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها و قوانین شرعی وجود دارد. چینیستی این تفاوت‌ها و این سؤال که آیا مسئولیت اجتماعی و شریعت سازگار هستند، با کاربرد خاصی در بخش مالی توضیح داده شده است. در شرع، تمرکز اولیه بر فرد است، در حالی که در مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها توجه اصلی به شرکت است. در رابطه با سازگاری مسئولیت اجتماعی و شریعت بحث عدالت مطرح می‌شود، که هدف عالی و روح حاکم بر شریعت است. در واقع، اسلام بر مفهوم مسئولیت اجتماعی تأکید دارد. در شریعت، مسئولیت‌های اجتماعی افراد در مورد بنگاه‌ها نیز صدق می‌کند. بنابراین اصل کسب سود در تجارت مشروع است، مشروط به این که طبق شرع دنبال شود.

کلیدواژه‌ها

شریعت، مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها، سرمایه‌گذاری اسلامی

---

۱. مربی آموزشی گروه مطالعات صلح، مؤسسه آموزش عالی دارالحکمه، قم، ایران.

(majid_2010@hotmail.com)

تفکر عرفانی یا تفکر فلسفی؟ معنای دوگانه تفکر در گلشن راز شبستری

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۲/۱۵

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۳/۲۰

رسول رهبری غازی^۱

آیدین توپال اوغلو^۲

چکیده

این مقاله به بررسی سه سؤال می‌پردازد: (۱) در گلشن راز، محمود شبستری، صوفی برجسته ایرانی قرون هفتم و هشتم، چه تمایزی میان تفکر عرفانی و فلسفی در رسیدن به معرفت الهی قائل شده است؟ (۲) آیا شبستری یک عقل‌گریز (ایمان‌گرای حداکثری) بوده است؟ (۳) اندیشه شبستری چه نسبتی با متافیزیک یونان باستان، نوافلاطونیان، اسلام و مسیحیت قرون وسطی دارد؟ این مقاله با بررسی گلشن راز در بستر دیگر آثار شبستری، شرح‌ها، منابع ثانویه و سنت فکری اسلامی شامل تصوف و فلسفه به موضوع می‌پردازد. آثار موجود در مورد گلشن راز عمدتاً بر جنبه‌های ادبی آن تمرکز دارند و مفاهیم فلسفی و عرفانی آن را نادیده می‌گیرند. اما درک دقیق مسئله نیازمند بررسی این مفاهیم در یک چارچوب گسترده است که الهام‌بخش تحقیقات بیشتری خواهد بود. شناخت خداوند یک وظیفه دینی بوده و تفکر وسیله‌ای برای به دست آوردن چنین شناختی است. به همین دلیل، اولین سؤالی که هروی از شبستری می‌پرسد مربوط به هویت تفکر است. مخالفت معاصر با دین اغلب به دلیل ناسازگاری است که تصور می‌شود میان اندیشه‌های دینی با چارچوب‌های فکری پوزیتیویستی، ماتریالیستی و علمی وجود دارد. این مقاله، بر مبنای تمایزی که شبستری میان تفکر عرفانی و تفکر فلسفی قائل شده است، نشان می‌دهد که جستجوی معرفت الهی فراتر از عقل‌گرایی است و شامل عرفان نیز می‌شود. در نتیجه، در جستجوی معرفت الله باید هر دو دیدگاه عقلی و عرفانی پیگیری شوند. علاوه بر این، این مطالعه مدعی است که شبستری نباید به عنوان یک ایمان‌گرای حداکثری در نظر گرفته شود، بلکه نقدهای او ناظر به محدودیت‌های عقل‌گرایی است.

کلیدواژه‌ها

تجربه عرفانی، تصوف، فلسفه، محمود شبستری

۱. دانشجوی دکتری، گروه فلسفه دین، دانشکده الهیات، دانشگاه استانبول، استانبول، ترکیه. (نویسنده

مسئول) (r.rahbarighazani@ogr.iu.edu.tr)

۲. استاد گروه فلسفه دین، دانشکده الهیات، دانشگاه استانبول، استانبول، ترکیه.

(aydin.t@istanbul.edu.tr)

چه چیز مبنای چه چیزی است؟ مقایسه «نور» سهرودی و «اگو استعلایی» هوسرل در (متا)متافیزیک معرفت

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۳/۰۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۴/۱۰

الگا لوچاکووا شوارتز^۱

چکیده

در این مقاله بیان می‌شود که مفهوم نور در اندیشه سهرودی، اگر در سیاق پدیدارشناسانه-متافیزیکی معاصر قرار بگیرد، می‌تواند دربردارنده ادعاهای جدیدی درباره سرشت واقعیت باشد، بدین طریق که به جای اولویت دادن به ابژه‌ها، به «روابط» اولویت می‌دهد. برای رسیدن بدین نتیجه، کتاب حکمة الإشراق با رویکردی پدیدارشناسانه بررسی خواهد شد و نشان داده می‌شود که منطق فلسفه اشراق چیزی شبیه به منطق گزاره‌ای واقع‌گرایانه در پژوهش‌های هوسرل است. هم هوسرل و هم سهرودی به مطلق‌های معرفت‌شناختی رسیده‌اند: نور در سهرودی و اگو استعلایی در هوسرل. در مورد هوسرل، در اگو روابط قصدی به لحاظ وجودشناختی از ابژه خود جدایی‌ناپذیرند و زیرنهاد یا کیفیت آنها چیزی نیست مگر دربارگی/عدم‌تقارن. در مقابل، سهرودی نور را «حی» می‌داند، آن را بر خودش استوار می‌کند، با آن طوری برخورد می‌کند که گویی زیرنهاد خودش است، و آن را یک شکل خود-همان همه‌جا حاضر از روابط وصف می‌کند که وجودشناسی خاص خودش را دارد. باور سهرودی به این که نور، که به لحاظ پدیدارشناختی شکلی خاص («غریب») از روابط است، فی‌نفسه همان مطلق معرفت‌شناختی است، بر خلاف آن مطلق خود-متناقضی که دربردارنده زمانمندی و ابژه‌هایی است که وجود آنها متعلق به این مطلق نیست، موجب برتری منطق او بر «زیگزاگ‌رفتن‌های» پژوهش‌های هوسرل می‌شود. عدم انسجام منطق پدیدارشناسی مثلاً دلیلی به دست می‌شود که تا به «تخریب وجودشناختی» روان‌شناسی استعلایی کانت و تقلیل‌های هوسرل بپردازد. بر خلاف تقلیل استعلایی، که منجر به غیرواقعی بودن وجود می‌شود، سهرودی کشف می‌کند که وجود همان رابطه است. بنابراین، اگر بخواهیم یک دانش متکی بر پدیدارشناسی برای کل هستی تدارک ببینیم، این دانش نزد هوسرل همانند قدیم اولویت هستی‌شناختی را به ابژه‌های منفرد خواهد داد، در حالی که اگر دنباله‌رو سهرودی باشیم، اولویت وجودشناختی به روابطی داده خواهد شد که سرشت آنها همانا «نور حی» است. از آنجا که نور (بر خلاف اگو استعلایی) هیچ وابستگی پنهانی به ابژه ندارد، مبنایی برای همه ابژه‌ها می‌شود و، در این معنا، متعالی از همه تضادها خواهد بود.

کلیدواژه‌ها

سهرودی، هوسرل، نور، اگو استعلایی، متافیزیک، امر مطلق معرفتی، تقلیل پدیدارشناختی، زیرنهاد

۱. استاد دانشگاه کالیفرنیا، دیویس، استاد سمیناری یسوعی الهیات، دانشگاه سانتا کلارا، برکلی، کالیفرنیا، ایالات متحده آمریکا (olouch@ucdavis.edu; olouchakova@gmail.com)

حقوق بشر و اسلام معاصر: تحلیلی بر نظریه جان رالز

حسین هوشمند^۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۳/۰۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۴/۱۵

چکیده

جامعه جهانی مرکب از سنت‌های فلسفی، اخلاقی و دینی متفاوت و قیاس‌ناپذیر اما معقول است. با عطف نظر به این «واقعیت تکثر معقول»، آیا توجیه نظری حقوق بشر می‌تواند صرفاً مبتنی بر سنت دینی یا سکولار خاصی باشد؟ چه تصویری از حقوق بشر می‌تواند از سوی سنت‌های اخلاقی و دینی متفاوت مورد تصدیق قرار گیرد و آیا حقوق بشر مستلزم دموکراسی است؟ مقاله حاضر، با بهره‌جستن از تفسیر جان رالز از مفهوم حقوق بشر، به بررسی پرسش‌های مذکور می‌پردازد. در کتاب *قانون ملل*، رالز کوشیده است مبانی لیبرالیسم سیاسی‌اش را بر نظام هنجاری جهان اطلاق کند که مبتنی بر اصولی چند از جمله تفسیر خاصی از حقوق بشر است. وفق نظریه رالز، تصور عدالت (به معنای لیبرال-دموکراتیک آن) عام‌تر از تصور حقوق بشر است. به بیان دیگر، معیار مشروعیت نظام سیاسی محدودتر از معیار عدالت است. بر این اساس، تحقق عدالت دموکراتیک وابسته به دموکراسی است، اما تأمین حقوق بشر اختصاص به لیبرال-دموکراسی ندارد، بلکه هر نوع نظام سیاسی مشروع و موجه باید متضمن آن باشد. در نظریه‌های رایج در فضای دانشگاهی و روشنفکری در باب حقوق بشر، غالباً تمایز مذکور نادیده گرفته می‌شود. رالز با ارائه و تبیین برداشتی خودبنیاد از حقوق بشر استدلال می‌کند که در جهان جدید، که آمیخته از سنت‌های اخلاقی-دینی معقول و متفاوت است، چنین برداشتی می‌تواند از سوی پیروان آنها تصدیق و تأیید شود، و از این رو اجماع همپوشان جهانی در باب حقوق بشر شکل بگیرد. اما چه قرائتی از آموزه‌های بنیادین اسلام می‌تواند جزئی از یک اجماع همپوشان در باب حقوق بشر باشد؟ این مقاله به تبیین سه ایده اساسی می‌پردازد که برای هر قرائت معقولی از اسلام که به دنبال دستیابی به چنین موازنه‌ای است ضروری می‌باشد: تمایز بین شریعت الهی و تفسیر بشری از آن، پذیرش تکثر دینی به منزله اراده الهی، و اهمیت محوری عدالت در گفتمان قرآنی.

کلیدواژه‌ها

حقوق بشر، اسلام معاصر، جان رالز، عدالت

۱. پژوهشگر وابسته، موسسه علوم انسانی، دانشگاه سیمون فریزر، ونکوور، کانادا
(hhoushmand@gmail.com)

بررسی مقوله یادگیری بر پایه فلسفه صدرایی

احمد ولیعی^۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۲/۲۵

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۴/۱۸

چکیده

در یادگیری نمی‌توان نقش مبانی نظری و فکری نظریه‌پردازان را در طراحی مدل‌های آموزش و یادگیری نادیده گرفت، چرا که نوع نگرش به انسان، نوع نگرش به دستگاه ادراکی انسان و همچنین حقیقت که ماورای دستگاه ادراکی است، در شکل‌گیری فرآیند یادگیری بسیار اهمیت دارد. از این رو این نوشتار در صدد است براساس گزاره‌های فلسفی ملاصدرا در حوزه‌های مذکور، به بررسی مقوله یادگیری بپردازد. این امر به روش تحلیلی-اسنادی و براساس تولید گزاره‌هایی در حوزه چیستی و چرایی یادگیری و همچنین چگونگی تحقق یادگیری صورت می‌پذیرد. در این مقاله روشن می‌شود که بر پایه مبانی فلسفی صدراییان، نقطه کانونی در یادگیری ایجاد اتحاد وجودی و رفع موانع این اتحاد بین محتوای آموزشی (معلوم) و یادگیرنده (عالم) است. از این رو در طراحی فرآیند یادگیری صرفاً باید نگرش کشفی و تسهیلی داشت و مقدمات و شروط حصول علم یعنی ایجاد اتحاد وجودی را برنامه‌ریزی کرد. بنابراین، یادگیری رساندن فرد به انجام فعل نیست، بلکه جنبه تحریک‌کنندگی دارد و بستر مناسب را برای یادگیرنده فراهم می‌آورد.

کلیدواژه‌ها

یادگیری، فلسفه صدرایی، علم، اتحاد وجودی

۱. دانش‌آموخته دکتری معارف اسلامی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

(Ahmad.valiee1@gmail.com)

دستورالعمل‌هایی روش‌شناختی در استخراج موضوعات ناظر به معنویت از فلسفه اسلامی*

رضا اکبری^۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۳/۰۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۴/۲۰

چکیده

سفر به دوره‌های مختلف فلسفه اسلامی با پرسش‌های معاصر به ما امکان می‌دهد تا شبکه مسائل ناظر به معنویت را در فلسفه اسلامی بازسازی کنیم. این بازسازی نیازمند توجه به معنویت در دوره معاصر و فلسفه اسلامی با بهره‌مندی از دستورالعمل‌های روش‌شناختی است. داشتن درک جامع از مباحث معنویت در دوره معاصر و استفاده از روش تحقیق میان‌رشته‌ای/چندرشته‌ای دو رهنمود اصلی هستند و سؤالات دسته‌بندی‌شده‌ای را در اختیار ما قرار می‌دهند. یکسان‌انگاری مکاتب فلسفی در سنت اسلامی، غفلت از درهم‌آمیختگی فلسفه با تفسیر، کلام و عرفان، و گرفتار شدن در دام شباهت‌های لفظی میان اصطلاحات قدیمی و معاصر مهم‌ترین چیزهایی هستند که باید از آنها اجتناب کرد. حضور چندین مسئله معاصر در یک موضوع سنتی، پخش بودن یک مسئله جدید در چندین موضوع سنتی، تطور تاریخی مسائل، و ظرفیت بالای استعاره‌ها و تمثیل‌ها در فلسفه اسلامی - از جمله «پرنده»، «نور»، «آینه»، و... مهم‌ترین مواردی هستند که باید به آنها توجه کرد.

کلیدواژه‌ها

معنویت، فلسفه اسلامی، استعاره، ملاصدرا، ابن‌سینا

۱. استاد گروه فلسفه و کلام اسلامی، دانشگاه امام صادق (ع)، تهران، ایران. (r.akbari@isu.ac.ir)

* نسخه فارسی این مقاله پیش‌تر در نشریه اسلام و مطالعات معنویت منتشر شده است که از طریق

نشانی زیر در دسترس است: https://jsr.isca.ac.ir/article_73854.html